

Salih Kulenović

## ETNOLOŠKA ISPITIVANJA U SELU HUSINU

U toku 1972. i 1973. godine vršena su etnološka istraživanja na području Husina<sup>1</sup>).

Zadatak ovog istraživanja bio je da se prikupi građa o porijeklu stanovništva, narodnoj privredi, naselju, kući i pukućtvu, narodnoj nošnji, narodnom vjerovanju i običajima.

Ovo je prvo terensko istraživanje u Husinu. Prilikom prikupljanja građe za ovaj rad nailazilo se na velike poteškoće, što je i razumljivo, jer je o ovome selu vrlo malo pisano. Tu i tamo u nekim izvorima selo se samo pojedinačno spominje. Pošto u zaseocima ovog područja živi pretežno mlado stanovništvo, bilo je otežano prikupljanje terenske građe.

Zbog specifičnosti istraživanja i vremenske ograničenosti postoji razlika u prikupljenoj građi za nošnju i običaje, što će se proširiti pri budućem terenskom ispitivanju.

### Predio

Na udaljenosti od oko sedam kilometara jugozapadno od Tuzle nalazi se selo Husino. Ovim imenom naziva se grupa zaselaka smještenih uglavnom južno i istočno od glavne saobraćajnice koja povezuje Tuzlu sa Sarajevom.

Po dužini, Husino zahvata prostor od oko 4,5 km, a po širini 5 km.

Područje Husina ima opšta obilježja umjereno-kontinentalne klime sa naglašenim karakteristikama župske klime.

Prilikom ispitivanja nije se naišlo na imena Gradina, Gradište, Crkvina, Crkvište i sl., što bi pobliže odredilo starost naselja.

Prema usmenom predanju, ime Husino potiče iz perioda turske vladavine. Navodno, to je bilo vlasništvo nekoga Huse, te da je po tome i dobilo ime. Međutim, postoji i naučno objašnjenje toponima Husino koje je potvrđeno istorijskim dokumentima. Po saopštenju Adema Handžića, toponim Husino je srednjovjekovnog porijekla. Riječ je slavenskog porijekla, a taj naziv su Turci zatekli kada tu nije bila ni jedna muslimanska kuća<sup>2</sup>).

U »Memoarima Živka Crnogorčevića« koji opisuju događaje koji su se zbili u ovim krajevima do 1878. god. navedeno je da ovo selo pripada Tuzla-paši<sup>3</sup>).

### Porijeklo stanovništva

Ispitivanja stanovništva u Husinu pokazala su da se kod njih slabije održala tradicija o porijeklu. Postoje pojedinačne pretpostavke

koje se ne mogu uzeti prilikom naučnog razmatranja. Postoji pre-danje da su najstariji stanovnici Husina bila tri brata: Pavle, Peta i Marinko, te da su po njima postali Pavlovići, Petrovići i Marići.

Međutim, kod današnjih stanovnika Husina postoje i druge pretpostavke o porijeklu. Tako, porodica Kerošević pretpostavlja da svoje porijeklo vodi iz Mađarske<sup>4)</sup>.

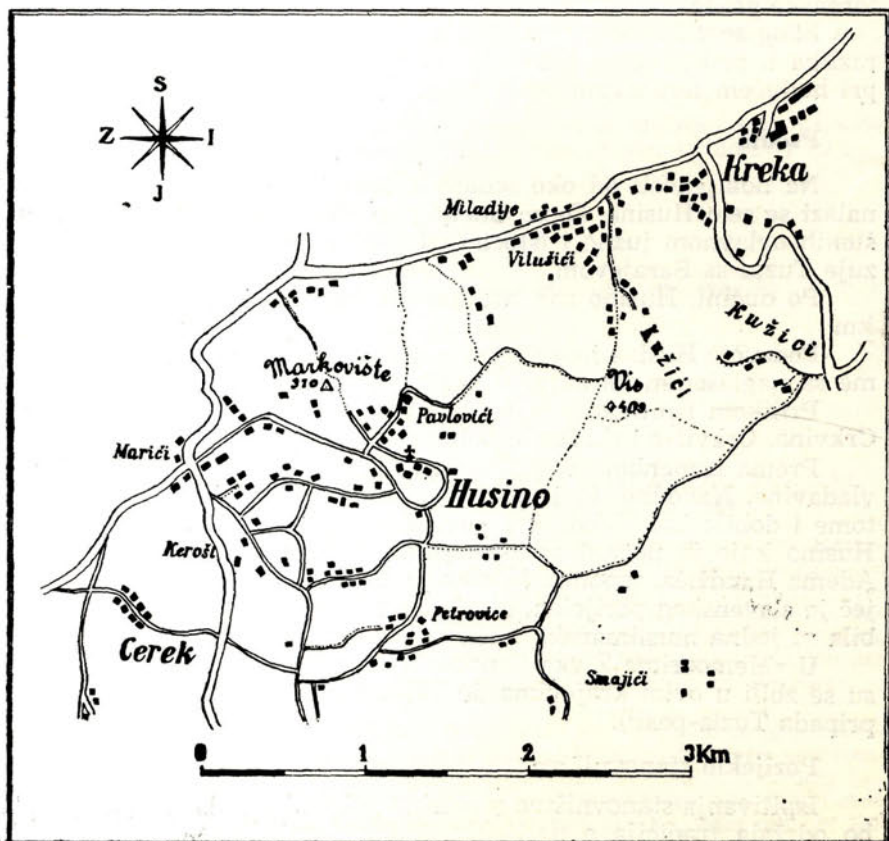
Drugi smatraju da su porijeklom Hercegovci. Ovo bi se moglo uzeti kao dosta pouzdano, jer i Živko Crnogorčević u svojim memoarima spominje braću Cvijetiće: Miju, Antu i Tomu kao i njihovu majku babu Cvijetu koja je imala biljeg na čelu, pa su je prozvali Cvijetom. Njihovi stari Petar i Pavo doselili su se iz Hercegovine<sup>5)</sup>.

### Zaseoci i porodice u Husinu

Prema Ademu Handžiću, u Husinu je 1.512. god. bilo deset do-maćinstava, 1548. god. petnaest, a 1660. god. bilo ih je dvadeset<sup>6)</sup>.

Sada Husino ima 581 domaćinstvo<sup>7)</sup>.

Glavni zaseoci u Husinu su: Nikešići, Strane, Grabik, Pranjići, Gornje Husino, Ankovica, Keroši, Božići i Petrovice.



*Nikešići* — Ovaj zaselak prostire se od naselja Miladije (gdje je danas smještena Fabrika kisika) i proteže se u pravcu jugozapada do raskrsnice puteva kod Doma kulture u Husinu.

U ovom zaseoku žive ove porodice: Nikešići, Marići, Pavljaševići, Mišanovići, Pavlovići, Mrkići, Matičevići, koji su se do 1920. god. prezivali Marići, Marjanovići i Ilići. Ovdje su bili nastanjeni i Cerići koji su se poslije II svjetskog rata odselili u Tuzlu, Lukavac i Zivnice.

*Strane* — Ovaj zaselak prostire se od raskrsnice puteva kod Doma kulture u Husinu u pravcu jugozapada prema Bosanskoj Poljani i u pravcu juga prema Ljubačama. Ovo je centralni dio sela u kojem žive sljedeće porodice: Pavljaševići, Petrovići, Tomići, Marići, Pavlovići, Meh, koji su porijeklom Slovenci, Miljanovići, koji tvrde da svoje porijeklo vode iz Hercegovine, Brkići, Pejići, Matičevići, Keroševići, Ivanovići, Markovići i Lucići.

*Grabik* — Prostire se od raskrsnice centra Husina do mjesnog groblja. U ovom zaseoku žive ove porodice: Iličkovići, Petrovići, Vilušići, Marići, Marjanovići, Tomići i Pejići. Po mišljenju kazivača, ove porodice mogle bi biti porijeklom iz Hercegovine, ali ni oni ne znaju pouzdano odakle su se doselili.

*Pranjići* — Pranjići se neposredno naslanjaju na Grabik, pa je otežano odrediti granicu.

Ovdje žive ove porodice: Brkići, Marići, Cvijetići, Markovići, Tomići, Šimići, Topalovići i Pranjići. Najbrojniji su Cvijetići i Markovići.

*Gornje Husno* — Gornje Husno je prema teritoriji veliki zaselak koji se neposredno veže sa ostalim zaseocima, pa s njima čini genetsku vezu.

To je zaselak iz kojeg stanovništvo migrira u druge zaseoke, jer su tu otežani uslovi života zbog nedostatka pitke vode, konfiguracije tla i udaljenosti od komunikacija.

Pri izgovoru imena svog zaseoka obično izostavljaju glas h i izgovaraju »'Usino«.

Ovdje žive slijedeće porodice: Matičevići, Iličkovići, Pavlovići, Marići i Pavljaševići. Kazivač iz porodice Pavljašević saopštava da je čuo od svoga oca i djeda da su porijeklom iz Posavine, ali ne zna konkretno iz kojega mjesta.

U ovom zaseoku smješteno je i mjesno groblje.

*Ankovića* — Ovo je najudaljeniji zaselak na području Husina. Na zapadu graniči se sa Pranjićima, na jugu sa Petrovicama, a na istoku proteže se do šume Ravna Trešnja koja odvaja ovaj zaselak od susjednog naselja Par-Sela.

U zaseoku su ove porodice: Pranjići, Marići, Vidovići, Brkići i Keroševići.

*Keroši* — Neposredno uz glavnu saobraćajnicu koja povezuje Tuzlu sa Sarajevom smješten je zaselak Keroši. Karakteristično je za ovaj zaselak da se naziva Keroši, a ne kao prezime porodica Keroševići.

U ovom zaseoku najbrojniji su: Keroševići, Madžarevići, Miljanovići, Babići, Marići, Pavljaševići i Kovačevići. Kovačevići pamte da su se doselili iz susjednog sela Ljubača.

Pošto se među porodicama pojavljuju Madžarevići, može se pretpostaviti da bi i ponijeklo porodice Kerošević moglo biti od mađarske riječi *Körösi*<sup>8</sup>).

*Božići* — Ovaj zaselak nadovezuje se na zaseoke Keroše i Pranjice i prostire se do zaseoka Petrovica.

U Božićima su najbrojnije ove porodice: Pavlovići, Keroševići, Božići, Tomići, Markovići, Marići, Lucići, Marjanovići, Bojanovići, Madžarevići, Pranjčići, Mrkići, Ružići i Josipovići.

*Petrovice* — Ovaj zaselak smješten je južno od Gornjeg Husina i prostire se sve do Muslim. Petrovica odn. Pasaca.

U zaseoku žive ove porodice: Brkići, Tomići, Madžarevići, Božići, Perčići, Ivanovići, Vidovići, Markovići, Mrkići, Tadići, Blaževići, Sabranovići, Pejakovići i Mali. Porodica Mali porijeklom je iz Slovačke, a naselila se u Husino prije II svjetskog rata.

\* \* \*

Na osnovu turskih deftera koje je obradio Adem Handžić, cjelokupno Husino je bilo u XVI vijeku katoličko<sup>9</sup>).

Još pred kraj turske uprave u ovom području bilo je pojedinačnih doseljavanja iz Hercegovine.

Ako bolje razmotrimo prezimena po zaseocima, možemo zaključiti da su kretanja bila većinom unutar samih zaselaka.

### Narodna privreda

Pošto se stanovništvo u Husinu odavno počelo uključivati u industriju i rudarstvo, to je imalo odraza i na opadanje cjelokupnog narodnog privređivanja na selu. Taj proces je naročito uočljiv u opadanju broja stoke, u usitnjavanju posjeda, u manjoj količini mlječnih proizvoda i u iščezavanju raznih poljoprivrednih oruđa.

Istraživanja u ovom području pokazala su da se čistom zemljoradnjom bave samo pojedinci i vrlo rijetke porodice.

I pored toga što se stanovništvo ne bavi isključivo narodnim privređivanjem, prikupilo se dosta podataka o raznim pojavama i izvornim terminima, što ukazuje na izvjesnu tradiciju u ovoj oblasti materijalne kulture.

*Stočarstvo* — Stanovnici u Husinu uzgajali su konje, koze, ovce, krmke i goveda. Svako je čuvao svoja goveda, a odredio bi se »suvat« — mjesto gdje su ljeti tjerali stoku na ispašu.

Volovi su se davali za »izor«. Onaj ko ih uzme, uhrani ih, »u'rani«, a poslije, kad ih proda, »glavnica« ostaje vlasniku, a čar (višak) podijele.

Krava se davala na »izor«, a u ovom slučaju telad su dijelili popola.

I krmci su se davali na »izor«. U tom slučaju prašćice su dijelili popola.

Volove i junad tjerali su u planinu. »Najmi« se čoban, a na ime čuvanja plati mu se u novcu. Uveče volove stjeraju u »tor od vrljika«.

Nekad su držali i po pet do šest ovaca. Danas, ovce više niko ne drži.

Travu kose kosom (tab .I, 1). Kosište je brestovo. Na kosištu su dva »ručnja« — rukohvata; prvi je mali, a drugi veliki. Kosa je za kosište pričvršćena željeznom »karikom«. Kose su sada »fabrične« — tvorničke. Otkivaju se »kosnim« čekićem (tab. I, 3). Pored »kosnog« čekića za otkivanje kose potrebna je i »babica« (tab. I, 2) koja se usađi u zemlju. Pod »babicu« se stavi »podmetak« od drveta. Kosa se oštri belegijom. Kosište je dugo oko četiri »šuva«. Ako se šake skupe, a palci se ispruže i okrenu jedan prema drugome, pa se tako spoje, onda se ta veličina zove »šuv«. Tri »šuva« čine metar.

Kad se kosi trava, oko pojasa se opaše i »vodijer« u koji se, pored belegije, stavlja i »mazalica« sa krpicom koja služi za kvašenje kose prilikom oštrenja. »Vodijeri« su drveni, a danas ih ovdje više niko ne pravi.

Sijeno se prikuplja »drvenim grabljama« (tab. I, 4), te se poslije slaže oko »stožine« u plast. Manji plast bez stožine naziva se »volujak«, a još manji od ovog »naviljak«. Kad »izda« sijeno, te nema dovoljno stočne hrane, siječe se »rastov lišnjak«.

Najraširenija vrsta mlječnih proizvoda je sir od kuhanog mlijeka i sir od kiselog mlijeka.

Način proizvodnje sira od kuhvanog mlijeka je isti kao na planini Visočici<sup>10</sup>). Ova vrsta sira proizvodi se tako što se najprije mlijeko »podvari«, a kad se ohladi, »o'ladi«, skida se kajmak, pa se ponovo zagrije kako bi se unutra stavilo »sirište«. »Sirište« je od krme-ta, a može biti i od govečeta. Pravi se od životinjskog stomaka, »jer bo i stomak siri 'ranu«.

Sir od kiselog mlijeka pravi se tako što se mlijeko stavi da »ukisne« kako bi se uhvatio »kajmak«. Poslije toga »kajmak« se skine, a mlijeko se zagrijava sve dotle dok se ne »prosiri«. Poslije, to se stavi na »cjediljku«, te se na taj način odvoji »sirutka« od sira.

Od »kajmaka« pravi se maslac, i to tako što se »mete«, tj. »izmuća« u »drvenom stapu«. »Mlaćenica« je ostatak i ona se pije. Kad se maslac otopi, dobije se maslo. Maslo su prodavali u Tuzli, a prije II svjetskog rata cijena 1 kg masla iznosila je oko 10 dinara.

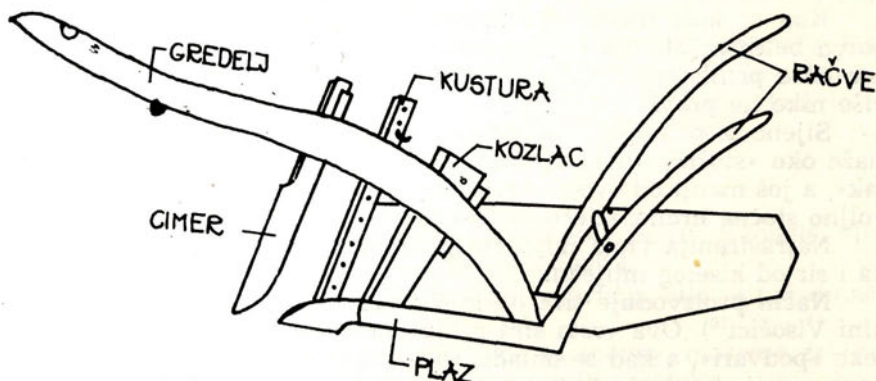
Ratarstvo — Nekada su bile glavne kulture »šenicica«, zob, raž, ječam i kukuruz. Najviše su sijali »kuruz« i »šenicu«.

U pedološkom pogledu obradivo zemljište je dosta interesantno. Razlikuju nekoliko vrsta obradivog tla: »pravulju«, »ilovaču«, »kumovaču« i »pjeskovaču«. Najkvalitetnija je »kumovača koju vode plave«, a najlošija je »pravulja«. Ukoliko se ova posljednja »potori«, u njoj uspijevaju razne kulture.

Kukuruz se sije o Jurjevu (23. aprila), a sada i ranije. Ranu pšenicu siju o »Miolju« (24. X). Zob se sije oko Blagovijesti (25. marta).

Po saopštenju kazivača, nekada se oralo »ralom«. Od perioda austro-ugarske okupacije »ralo« sve više izlazi iz upotrebe. Zamjenjuje ga »drveni plug« koji, prema klasifikaciji Dr Branimira Bratanića, spada u grupu »trostrani plug s krivim gredeljem, usađenim u plaz«<sup>11</sup>).

Prema prikupljenim podacima, »drveni plug« se sastoji iz ovih dijelova: 1) »račve« — ručice za držanje; 2) »plaz«; 3) »lemeš« — za siječenje brazde; 4) »kozlac« — klin koji ide iz »gredelja u plaz«; 5) »kustura« — za regulisanje nagiba »lemeša«; 6) »crtalo« — nož za sječenje zemlje; 7) »daska« — za prevrtanje brazde i 8) »gredelj« koji je malo povijen. Na vrhu »gredelja« provrte se tri rupe i oplete »drvena gužva«. Kroz »gužvu« protjera se »kurelj«. Tako se zakače kolica sa »dva točka«: jednim, većim, koji ide po brazdi i drugim, manjim, koji se kreće po ledini. Na ovo dođe »oje« i »jaram sa dva teljiga« (tab. II, 1). »Jaram« se pravio od »trešnjovine«, »brezovine« i uopšte od »žilavog drveta«. Plugovi su se pravili od tvrdog drveta (brestovo, trešnjevo i jasenovo).



»Drveni plug« starijeg tipa (rekonstrukcija prema prikupljenim podacima)

Oralo se na »čeljuske«. Dvije »čeljuske« čine jedan »sklad« i to se zove »razo«. Oralo se i »vratine« (od vraćati se plugom). One se »nasklade«, a mogu se i razorati.

Želo se srpom. Srp je nasađen na »drveni člijen«. Ono što padne ispod srpa naziva se »rukovet«. »Rukoveti« se kupe u snopove. Snopovi se slažu oko »stožine«, a neko ih slaže u »kubanje«. »Kubanja« sadrži do sto snopova, a oko »stožine« može ih biti i dvjesta.

Prpreme za vršidbu su velike. »Guvno« se »oguli«, a na sredini se udari »stožier«. Žito se ravnomjerno rasporedi po čitavom »guvnu«. Pošto se obavi ovaj dio posla, onda se uzme uže koje se veže jednim krajem za »stožier«, a na drugoj strani je kuka. Kad se »vedu« konji, kuka se zakači za konjsku »ogrlicu«. Uzvikom »nastavi« konji se vraćaju na drugu stranu kad dođu do »stožine«. Vršidba se obavlja s jednim, a može i sa dva ili tri konja, što zavisi od količine žita.

Prilikom vršidbe žito se nekoliko puta »pretrese drvenim vilama« (tab. II, 3). Na njima su dva duža »vilca«, a odozgo se prikuje »parožak«. Prave se od ljeskovine i »žestile«. »Protresanje« žita počinje od kraja i ide ka stožeru. Kad slama »skoči« na površinu, ona se postepeno skida. Nakon izbacivanja slame »žito se zgrne uz stožer«. »Pljeva« se odvoji od žita tako što se »razvije« lopatom na vjetru.

Slama se »plasti« oko stožine ili se isplete »plevnjak« u kojeg se prvo stavi »pljeva« a onda po tome slama.

Pšenicu stavljaju u »ambar«<sup>12)</sup>, a kukuruz u »koš«. »Koš« se napravi od »pruća« ili od letve, a »ambar« od daske.

Lov — Danas se isključivo lovi puškom. Najviše se love zečevi, lisice i vukovi. Nekada su zapinjali i »g'ožda«. Zimi su hvatali i jarebice i to tako što se stavi klip kukuruza pod drveni košić — »klanju«. Kad se jarebica približi kukuruzu, »klanja« je poklopi.

Uzgajanje voća i povrća — Od voća najviše se uzgajaju šljive. Od njih se pravi pekmez, rakija, a i suše se.

Od povrća najviše se uzgaja paradajz, paprike, kupus, luk i repa.

Od oruđa upotrebljavaju motiku.

Prevozna i prenosna sredstva — Nekada su bila u upotrebi »drvena volovska kola«. Danas ih više niko ne upotrebljava. »Drvena kola«<sup>13)</sup> imala su slijedeće dijelove: »četiri točka«, »dvije osovine« i »pracijep«. Na osovine dođu »dva jastuka« u njih se »usade direci«. Točak se sastoji od »paoka usađenih u trupinu« i »gobelja« koji »opaše paoke«.

Ovdje su nekada bile u upotrebi i »drvene saonice«<sup>14)</sup> sa ovim dijelovima: dva »saonca« u koja su se »ukopavala po dva direka«, »pracijep« i »police«. U »police« se posebno »uvrte direci«.

Za prenos »naviljaka« sijena služili su »podvori«. To su dva drveća dugačka oko dva metra.

»Sepeti« služe za prenos sijena, kukuruza, krompira i tikava.

I konji su bili u upotrebi za prenos raznih tereta. Konj je nosio »tovar na samaru«. »Tovar« je težak »jedan metar« odnosno 100 kg.

Pčelarstvo — Mjesto gdje su smještene »trnjke« sa »čelama« naziva se »čelinjak«. »Trnjke« (tab. II, 2) su ispletene od »divlje loze« i oblijepljene goveđom »balagom«. U njih se stavlja »roj«. Pčele se smiještaju i u »sanduke od daske«, košnice sa ramovima za saće.

Med se vadio iz »trnjke« tek onda kad iz »starca izađu tri roja«. Nakon toga pčele iz »starca« se »prijeraju« u drugu »trnjku«. Postupak oko toga je ovakav: Prazna »trnjka« se stavi gore, a starac ispod. Na sastavu se dobro svežu krpom, a s donje strane se provrta i tu se stavi zapaljene gljive »truda«. Dim ih prinudi da pređu u praznu »trnjku«.

Med se cijedio rukama. Iscijedene »satike« se stavljaju u kotao da se iskuhaju. Kad se vosak saća iskuha, stavlja se u »porijetku vreću«, dobro se pritegne tako da se vosak iscijedi, a u vreći ostane »čiger«. Vosak se izlije u komade — »prijetope«.

Prilikom hvatanja »roja« pčelar izgovara riječi: »Sjedi, majka, sjedi, seka«. Prvi »roj« zove se »prvenac«, drugi »drugencac« i treći »trečencac«.

### Naselje, zgrade i pokućanstvo

Područje Husina sa zaseocima je stalno naselje. Naselje je seosko odn. mješovito, a locirano je na nadmorskoj visini od 409 m i niže.

Položaj naselja — Naselje sa zaseocima smješteno je po stranama uzvišenja koja se blago spuštaju prema glavnoj saobraćajnici što povezuje Tuzlu sa Sarajevom.

Za prvobitni smještaj ovog naselja od primarnog značaja bila je obradiva površina. Naselje je malo u nepovoljnom položaju zbog nedostatka izvorske vode, pa je upućeno na korištenje izdanske vode, tj. kopanje bunara.

*Tip naselja* — Danas je vrlo teško odrediti tip naselja. Po Cvijiću, selo pripada starovlaškom tipu<sup>15</sup>). Ovo se nazire u osnovi sela, tj. u njegovom jezgru, ali danas ono sigurno pripada prelaznom tipu, jer ima dosta naglašenih karakteristika zbijenog tipa.

Stanovnici ovog sela odavno su se počeli uključivati u industriju pa se to osjteli u arhitekturi, načinu građenja, a i u samom rasporedu kuća. Kuće su sada zbijenije, izgrađuju se duž puteva. Starije kuće su bile upravljene svojom dužom stranom na blagu padinu. Danas više nema nekog određenog pravila za to, jedino što se izgrađuju uz puteve i malo su uvučene u dvorište.

*Miljć* — Mjesto predviđeno za izgradnju kuće zove se »miljć«.

»Avlija« ili dvorište je prostor ograđen oko kuće i oko privrednih zgrada. Privredne zgrade su u neposrednoj blizini stambene zgrade. Često su odvojene ogradom.

### Z g r a d e

*Kuća* — Najprimitivnijeg oblika kuće ovdje na Husinu uopšte se i ne sjećaju.

U saopštenju kazivača, za vrijeme austro-ugarske okupacije kuće su bile šepernjače — »šeperače«<sup>16</sup>). Kuća je bila dvodjelna; od prostorija imala je »kuću« i »sobu«, a postojala je razvijenost i u vertikalnom smislu, to je tzv. kuća na magazuu<sup>17</sup>) (tab. III, tlocrt).

Šepernjača se pravila na taj način što se prvo naprave »makaže«, tj. »umakazi se«, a onda se između toga poplete šeper i to tako što se pobode »kočer« i onda se »isplete«, a poslije izlijepi »duvar« blatom<sup>18</sup>).

Vrlo malo je starih kuća na magazuu (t. IV, sl. 1). Negdje se može vidjeti i kombinacija »dizme« i šepera (t. IV, sl. 2). Magaza je od »dizme«, a gornji dio sa prostorijama je od šepera.

U unutrašnjosti dvodjelne šepernjače u »kući« se nalazilo ognjište, »verige«, »verignjača«, »sač«, i »fur'na«. »Fur'na« se ložila iz »kuće«, a zagrijavala je »sobu«, prostoriju u kojoj se spavalo. Za razliku od »kuće«, »soba« je bila popođena. Spavalo se na podu, a »pokrovac« je bio od kostrijeti. Po podu se sterala slama, a pokrivalo se i »ponjavom od četena«. Soba je bila pokrivena bukovim daskama — »šašavcima«, a odozgo se lijepilo zemljom.

Naziv za badžu je »komin«. Povremeno »komin« bi se spustio, što je zavisilo od vremenskih prilika. »Izletičeš kroz komin« — govorilo se djetetu koje je neposlušno.

*Krov* — Nekada su bila dva tipa krova: krov na »četiri kapi« i krov na »dvije kapi«.

Pokrov je bio od hrastove »tarabe«<sup>19</sup>). Danas, više nema takvog pokrova a prije dvije godine srušena je i posljednja kuća pokrivena »tarabom« koja je bila vlasništvo Pejaković Tome.



### Sporedne zgrade

**Štala** — Štala je prizemna zgrada. U osnovi je pravougaonog oblika, a napravljena je od šepera (t. V, sl. 1). Krov je obično na »dvi-je kapi«, a pokriven je crijepom. Na »nagradi« drži se sijeno i druga stočna hrana, a okolo štale pod »strevom« su poljoprivredne sprave.

**Nužnik** — Podignut je nešto malo dalje od kuće ili štale. Građen je od dasaka i ima krov na »jednu vodu«.

Nekad je bilo više sporednih zgrada, kao što su: hambar, koš, sušnica itd.

**Način ograđivanja** — Ograde se najčešće javljaju uz kuću i štalu. Javljaju se i duž seoskih puteva (t. V, sl. 2). Ovdje je najstarija ograda »živika« (prirodna ograda) i plot koji se plete od »žestilova pruća«. Ograda se pravi i od trnja, ali rijetko. Postoji ograda i od »vrljika«. »Vrljike« su se nekada uvlačile u stubove pobijene u zemlju. Prethodno, hrastovi stupci se provrte na tri mjesta, pa se onda uvlače »vrljike« (hrastove, vrbove ili grabove).

Mlađa ograda je »prošće«, a načini se tako što se pobiju direci a po njima se prikuju »žioke«. Na »žioke« se prikuje »prošće« (hrastova daska koja se dobije »cijepanjem hrasta«).

Najmlađa ograda je od letava, a ponegdje se može vidjeti i željezna ograda.

### Narodna nošnja

**Muška nošnja** — Muškarci su nosili gaće, a preko gaća košulju (t. VI, sl. 1). Košulja i gaće izrađeni su od bijelog pamučnog platna koje se tkalo na horizontalnom tkalačkom stanu. Na košulju su oblačili »beluk«, a preko ovoga »džumadan« (t. VI, sl. 2). Ova dva haljeka izrađena su od crnog sukna. U zimskom periodu nosili su »čakšire«, a ljeti »pelengaće«. Na nogama su imali vunene čarape, a od obuće opanke od goveđe kože. Poslije austro-ugarske okupacije počeli su nositi i cipele. Na glavi je bio crni ili crveni fes omotan vunanim šalom tamnocrvene boje, zv. »krmez«. Oko pojasa opasivali su širu tkanicu.

Kad su u žalosti, tj. »ruše se«, onda su nosili odjeću bez ikakvih ukrasa.

**Ženska nošnja** — Žene su kao i muškarci nosile gaće, a preko gaća košulju dugu do ispod koljena (t. VII, sl. 1). Ljeti su preko košulje nosile »ječermu« od »kadife« ili prsluk od crnog somota, a zimi »koporan« ili gunj (t. VII, sl. 2). Koporan je izrađen od »crnog somota«, a gunj od sukna.

Na glavi su nosile kapu ukrašenu dukatima, a po kapi jednu vrstu marame od svile — »lavura«. Oko vrata nosile su nisku od nekoliko dukata, a oko pojasa opasivale su tkanicu koja je nešto uža od muške.

Na nogama su nosile čarape, a po njima šarene priglavlke. Ranije su nosile opanke, a kasnije, kao i u muškoj nošnji, počele su se nositi cipele. Prednji opis odnosi se na djevojačku nošnju.

Udate žene nosile su na glavi maramu — »čember« i obavezno su morale nositi kapu, a sve ostalo bilo je kao kod djevojaka. Osim »čembera« oko kape obmotavaju i šamiju.

Od nakita oko vrata nosile su ogrlice — »merdžane« i raznovrsne perle (bopke) i dukat »okovanac«, a na rukama »alale i belenzuke«

Kad su u žalosti, žene nisu nosile nakit; rese od tkanice odsijeku, a »čember« ne vezuju na potiljak već ispod brade.

\* \* \*

Opisana nošnja tipološki pripada srednjobosanskim nošnjama sa posebnim specifičnostima koje je izdvajaju u tuzlansku varijantu<sup>20</sup>).

Muška nošnja danas je sasvim izobičajena dok se od ženske nošnje i danas nose pojedini dijelovi; to se susreće kod starijih žena (košulja, gaće i »čember«) (tab. VII, sl. 1). Izuzetno, prilikom svečanosti, oblači se i kompletna ženska nošnja. Starije žene čuvaju je za sahranu.

### Narodni običaji i vjerovanja

Običaji i vjerovanja koje navodimo u ovome poglavlju su tradicionalni i u ovom obliku održavali su se do početka ovog vijeka, a danas su uglavnom napušteni.

Informacije o ovim običajima i vjerovanjima prikupljene su od starijih kazivača po njihovom sjećanju.

*Porod* — Žene su rađale od petero do četrnaestero djece. Djecu su u slučaju bolesti liječili »babinim lijekovima«. Smrtnost je bila velika; »morila ih kao neka mora«.

Svekrva za kratko vrijeme dozna da joj je snaha trudna. Za trudnu ženu kažu da je »ponijela«.

Žene su se porađale uz pomoć starije žene, a kad se dijete rodi, onda ga zadoji žena koja ima malo djeteta. Žena koja se nađe uz porođilju »sveže pupak djetetu«. Porođilja je ležala 40 dana poslije poroda. Za to vrijeme ona ne »ide po teretu«. Poslije poroda familija dolazi na »babine«. Danas i muškarci običavaju doći na »babine«.

Poslije rođenja kroz dva do tri dana dijete se nosilo u crkvu na krštenje. Djetetu su davali očevo ili djedovo ime. Prvo žensko dijete dobije babino ime.

*Ženidba*<sup>21</sup>) — Kad se djevojka dopadne mladiću, onda joj on dođe kući. S njim je razgovarala kroz »budžu«. Djevojke su se zabavljale sa više momaka, a naročito one koje su bile lijepe i bogate.

Ženili su se kada bi navršili dvadeset dvije ili dvadeset tri godine. Ako je djevojci dvadeset pet godina, »ona je prešla«.

Prilikom izbora bračnog druga vodilo se računa odakle je djevojka, tj. da li je »od familije«. Ljepota nije bila tako odlučujući faktor u izboru djevojke kao porijeklo i imovno stanje.

Ukoliko se momku dopadne neka djevojka, on to saopšti svojim roditeljima. Ovi odmah idu »na pitanje«, a onda kroz nekoliko dana i »na prošnju«. Prethodno, roditelji mladenaca se dogovore kako će izgledati svadba, tj. hoće li se manje ili više trošiti.

Ženilo se i udavalo najviše iz svog sela, a i iz drugih sela.

Roditeljima nije bilo drago kad hoće mlađi brat da se ženi prije starijeg brata. Takav je slučaj i sa sestrama kad se »sustignu«.

Ponekad se djevojka znala i »ukrasti« ako joj roditelji ne bi dozvoljavali da se uda.

Do četvrtog koljena ne mogu se između sebe ženidbeno vezati.

Postoji srodstvo po mlijeku, jer »ta djeca su kao braća«.

Običavali su i da se pobratime. To obično bude poslije nekog sna. Tako je otac NN usnio da mu je MM sestra. Poslije toga oni su se prvo kumovali, a onda su se pobratimili (»To dođe na snu«).

Ako djevojka »ode sama«, tj. »ukradu je«, onda je zovu »samodošla«. Kad momak »ukrade djevojku«, dovede je u kuću svojih roditelja. Poslije toga mladoženjin otac odvede je u komšijinu kuću i ona tu bude sve do vjenčanja, »jer ne smije nevjenčana u kuću«. Svećenik je zabranjivao »dovoditi same«. U tom slučaju treba upraviti molbu biskupu.

»Uljez« je čovjek koji dođe ženi u kuću.

*Smrt i sahrana* — Postojalo je nekoliko vjerovanja u vezi s predskazivanjem smrti. Ona su izravno zapisana od kazivača.

Kad gori božićna svijeća, pa na koga se usmjeri dim, onaj će umrijeti.

Ni trenutka ne treba smrtnika ostaviti samog. Obično ga smješte negdje pri kraju da ne bi nešto preskočilo preko njega.

Običavali su da u kući u kojoj je smrtni slučaj zapale svijeću.

Mrtvacu kupaju, obriju i obuku. Žensko češljaju i obuku u »'aljinu za smrti«. Sve mora biti novo. Žene su ostavljale vjenčane haljine »u konto smrti«, tj. kad umru da im se obuku.

Neko je stavljao mrtvacu »križ« od voska.

Običavali su da mrtvacu opašu crvenim pamučnim koncem, a kad se spušta u raku, onda mu odvežu i noge i ruke.

Odišlo umrlog davali su sirotinji ili su ga spaljivali.

Vodilo se strogo računa o tome da mrtvog čovjeka mačka ne preskoči, jer ako se to dogodi, onda se »vukodlači«.

Gdje je mrtvac ležao ono se mjesto »škropilo«.

Što se prigotovljenih jela zateklo prilikom smrti, to se sve daje stoci.

Nad umrlim žene plaču i »nabrajaju«: »Moj NN nećeš mi nikad doći«.

Smrt se oglašavala zvonom sa mjesne kapele.

Žene nisu išle na groblje prilikom sahrane pokojnika.

Mrtvacu do groblja voze kolima, a kroz groblje nose ga četiri čovjeka. Uobičajeno je da ga noseći kroz groblje nigdje ne spuštaju.

Uz pokojnika stavljali su poneki manje vrijedan predmet.

Ako je muškarac volio rakiju običavali su da mu stave pola litra rakije pored glave.

Običavali su da svi koji dođu na sahranu bace po šaku zemlje na pokojnika.

Kad se obavi sahrana, izvan groblja davala se rakija i ponovo se pozivao svijet, jer se kod pokojnikove kuće »mećala sofru«.

Samobicu i nekršteno dijete sahranjivali su u groblju, ali pri kraju groblja i na njihovoj sahrani nije prisustvovao svećenik.

*Znaci žalosti* — Ako neko u porodici umre, onda rodbina nosi crninu, »ruši se«, najviše godinu dana. Dok traje žalost, ne igra se, ne pjava se i sl.

*Groblje i grob* — Groblje je zajedničko, a zna se gdje se ko kopa; to je raspoređeno po porodicama.

Umrlog stavljaju u sanduk i onda ga spuštaju u grob.

Pošto prođe deset do petnaest godina, može se kopati drugi pokojnik u isti grob.

Grob se obilježava »križom« ili piramidom. Ima križeva u obliku ploče, unutra je usječen križ. Po saopštenju kazivača to su najstariji »križovi«, a na njima ne piše ništa.

Na grobove stavljaju i vijence.

*Izgradnja kuće* — Prilikom podizanja nove kuće postoji običaj, koji se i sada zadržao, da se pripreme i donesu darovi na temelje i sljeme — »temeljska« i »šljeme«. Na »šljeme« narod donosi »ruvo« (košulju, gaće, peškiri i cigarete). U novije vrijeme stavljaju lančiće i dukate.

Postoji i vjerovanje da ne valja radi napretka podizati kuću na istu »strevu« (na starim temeljima), nego uvijek malo naprijed.

Vjerovali su da ne valja saditi orah ispred kuće, jer čim orah odraste, umrijeće onaj ko ga je posadio.

Postojala su i druga vjerovanja i običaji u vezi s izgradnjom kuće:

Umrijeće onaj ko prvi put naloži vatru u novoizgrađenoj kući. Zbog toga nekome se plati da prvi naloži vatru.

U novu kuću treba prvo mačku zatvoriti.

Kad se iskopa temelj, običavali su stavljati novac u temelj, a »škropili su ga i svetom vodicom«.

## Zaključak

Iz izložene etnološke građe prikupljene u selu Husinu zapaža se da su se i pored velikih društvenih promjena zadržali izvjesni tradicionalni elementi i pojave u životu stanovništva. Najbolje su se zadržali termini u narodnoj privredi, nošnji i običajima; najslabije je zastupljeno poznavanje porijekla stanovništva.

Prilikom terenskog ispitivanja konstatovano je da se više ne upotrebljavaju starinska masivna oruđa, kao što su drveni plug, kola sa drvenim točkovima i saonice. Razmatrajući razmještaj porodica u zaseocima područja Husina, utvrđena je znatna usitnjenost posjeda, migriranje stanovništva i naseljavanje bliže komunikacijama.

Na promjene u načinu života stanovništva u Husinu naročito je uticao razvoj industrije, blizina rudnih ležišta tuzlanskog basena, zapošljavanje stanovništva u rudnicima uglja i solani i postojanje ovih privrednih grana od najstarijih vremena. Naglim razvojem industrije od austro-ugarskog perioda zapažaju se konstantne promjene u etnološkoj tradiciji. Naročito su ove promjene uočljive u načinu stanovanja, u opadanju pojedinih grana narodnog privređivanja i građenja savremenih kuća. Poslije II svjetskog rata izrazita je pojava opadanja tradicionalnih narodnih običaja i upotrebe starinske seoske nošnje. Proces promjene u etnološkoj tradiciji povezan je sa izrazito radničkom strukturom stanovništva u Husinu, a posljedica je njegovog

aktivnog učešća u radničkim pokretima, učešću u narodnooslobodilačkoj borbi i poslijeratnom ekonomskom, prosvjetnom i društvenom razvoju husinskog područja.

**NAPOMENE:** *Fus note*

- <sup>1</sup> Terenska etnološka istraživanja na području Husina vršena su od strane Etnološkog odjeljenja Muzeja istočne Bosne u trajanju od 10 dana.
- <sup>2</sup> I ovim putem najljepše zahvaljujem Dr Adem Handžiću na ljubaznom saopštenju koje mi je pružio prilikom mog boravka i rada u Zemaljskom muzeju u Sarajevu.
- <sup>3</sup> »Memoari Živka Crnogorčevića« — Priredio za štampu M. S. Filipović — Građa, knj. XIV — Odjeljenje istorijsko-filoloških nauka knj. 10 — Akademija nauka i umjetnosti BiH — Sarajevo 1966, str. 16.
- <sup>4</sup> Prilikom mojih istraživanja u Husinu Božo Kerōšević mi je saopštio da su oni možda porijeklom Mađari.
- <sup>5</sup> ŽIVKO CRNOGORČEVIĆ, Navedeno djelo pod 3, str. 16.
- <sup>6</sup> DR ADEM HANDŽIĆ: »Tuzla i njena okolina u XVI vijeku« — Sarajevo 1969 (rukopis), str. 517.
- <sup>7</sup> Prema podacima iz Opštinskog zavoda za privredu i društveni razvoj Skupštine opštine Tuzla dobijenim iz »Rezultata popisa stanovništva sa stanjem na dan 31. 3. 1971. godine«.
- <sup>8</sup> Prilikom naučne obrade materijala utvrdio sam da u Mađarskoj postoji rijeka Kereš. To je lijeva pritoka Tise, a njeno ušće nalazi se sjeverozapadno od naselja Senteš. Stanovnici koji žive oko pomenute rijeke nazivaju se Kőrösi emberk — ljudi od Keraša ili Kerašani kao, npr., što se stanovnici koji žive oko rijeke Save zovu Posavci. Informaciju o Kerešanima pružila mi je Katarina Kurtagić, učiteljica u Osnovnoj školi »Braća Ribar« u Tuzli, pa joj se i ovim putem najljepše zahvaljujem.
- <sup>9</sup> DR ADEM HANDŽIĆ, Navedeno djelo pod 6, str. 517.
- <sup>10</sup> INŽ. JOVO POPOVIĆ: »Mahale (ljetni stanovi) na planini Visočici — GZM u BiH — godište XLV — 1933 — sveska za prirodne nauke — Sarajevo 1933, str. 159
- <sup>11</sup> DR BRANIMIR BRATANIĆ: »Oraće sprave u Hrvata« — Publikacije Etnološkoga seminara Sveučilišta u Zagrebu — 1 — Zagreb, 1939, str. 31 i 32.
- <sup>12</sup> ABDULAH ŠKALJIĆ: Turcizmi u narodnom govoru i narodnoj književnosti Bosne i Hercegovine, Sarajevo 1957, Bilten Instituta za proučavanje folkloru u Sarajevu, dopunska izdanja; str. 319 hambar (ar.) skladište za žito, sanduk za brašno.
- <sup>13</sup> M. S. FILIPOVIĆ: »Primitivna sredstva za prenos dobara i kretanje na Glasincu« — Glasnik Zemaljskog muzeja XLV (1933) — sveska za historiju i etnografiju — Sarajevo 1933, str. 130.
- <sup>14</sup> M. S. FILIPOVIĆ, Navedeno djelo pod 13, str. 131.
- <sup>15</sup> JOVAN CVIJIĆ: Balkansko Poluostrvo i Južnoslovenske zemlje, knj. 1, Beograd 1922, str. 332.
- <sup>16</sup> Ovog puta nisam detaljno ulazio u tehniku građenja starjeg tipa kuće zbog toga što nisam mogao da nađem ni na jednog majstora koji bi mi mogao reći nešto o tome.
- <sup>17</sup> A. ŠKALJIĆ, Navedeno djelo pod 12, magaza — riječ arapskog porijekla, znači magazin.
- <sup>18</sup> DR MUHAMED KADIĆ: Starinska seoska kuća u Bosni i Hercegovini — Biblioteka »Kulturno nasljeđe« — Izdavačko preduzeće »Veselin Masleša« — Sarajevo 1967, str. 94—96.
- <sup>19</sup> DR MUHAMED KADIĆ, Navedeno djelo pod 18, str. 98—101.
- <sup>20</sup> ZORISLAVA ČULIĆ: »Narodne nošnje u Bosni i Hercegovini« — Zemaljski muzej u Sarajevu — Sarajevo 1963, str. 13, 16—17.
- <sup>21</sup> Upoređujući rad Radmile Kajmaković: »Narodni običaji stanovništva Lištica (GZM — Nova serija — sveska XXIV i XXV — Sarajevo 1970) utrdio sam da su kod ženidbe slični elementi, samo je razlika u tome što se svatovi ogrću »crvenim peškirimama«, a vodu svatovske povorke nazivaju »vojvoda«.

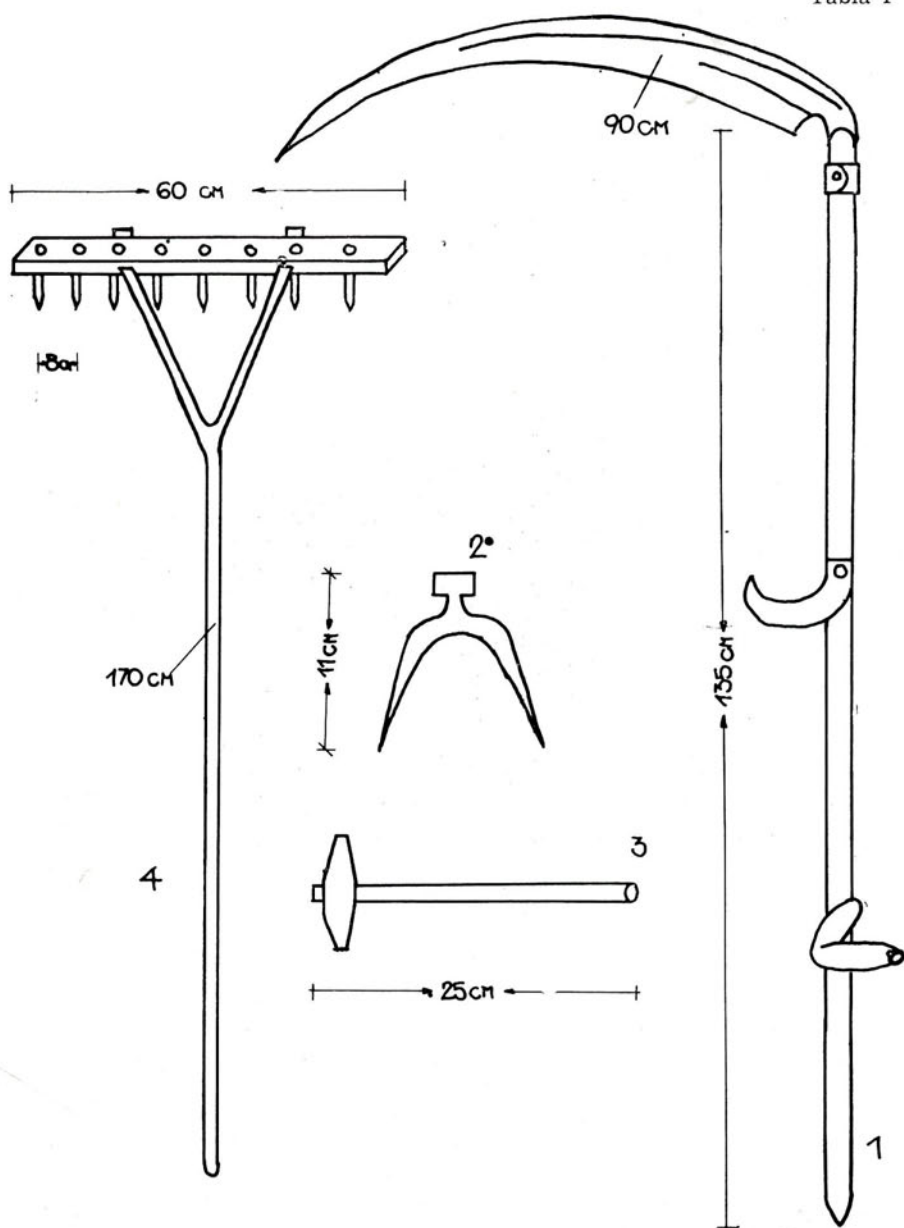
### VOLKSKUNDLICHE UNTERSUCHUNGEN IN HUSINO BEI TUZLA

Die heute durch die nahen Bergwerke in ihrer althergebrachten Dorfkultur stark bedrohte Bewohner von Husino bei Tuzla wurden im Laufe der Jahre 1972 und 1973 volkskundlichen Untersuchungen unterzogen und mit diesem Beitrag der Vergessenheit entrissen. Es wurde dabei festgestellt, dass sich trotz grossen gesellschaftlichen Veränderungen bestimmte traditionelle Elemente und Lebensformen erhalten hatten. Am besten blieben die Termini in der Volkswirtschaft bei den Trachten und Sitten erhalten, die Kenntniss über die Abstammung der Bevölkerung dagegen unvollständig und spärlich.

Es wurde unter anderem festgestellt, dass die alten massiven Geräte wie: Holzpflüge, Wagen mit Holzräder und Schlitten nicht mehr im Gebrauch sind. Ebenso wurde eine Zerstückelung des Grundbesitzes Migration der Bevölkerung und das Niederlassen in der Nähe der Verkehrswege bemerkt.

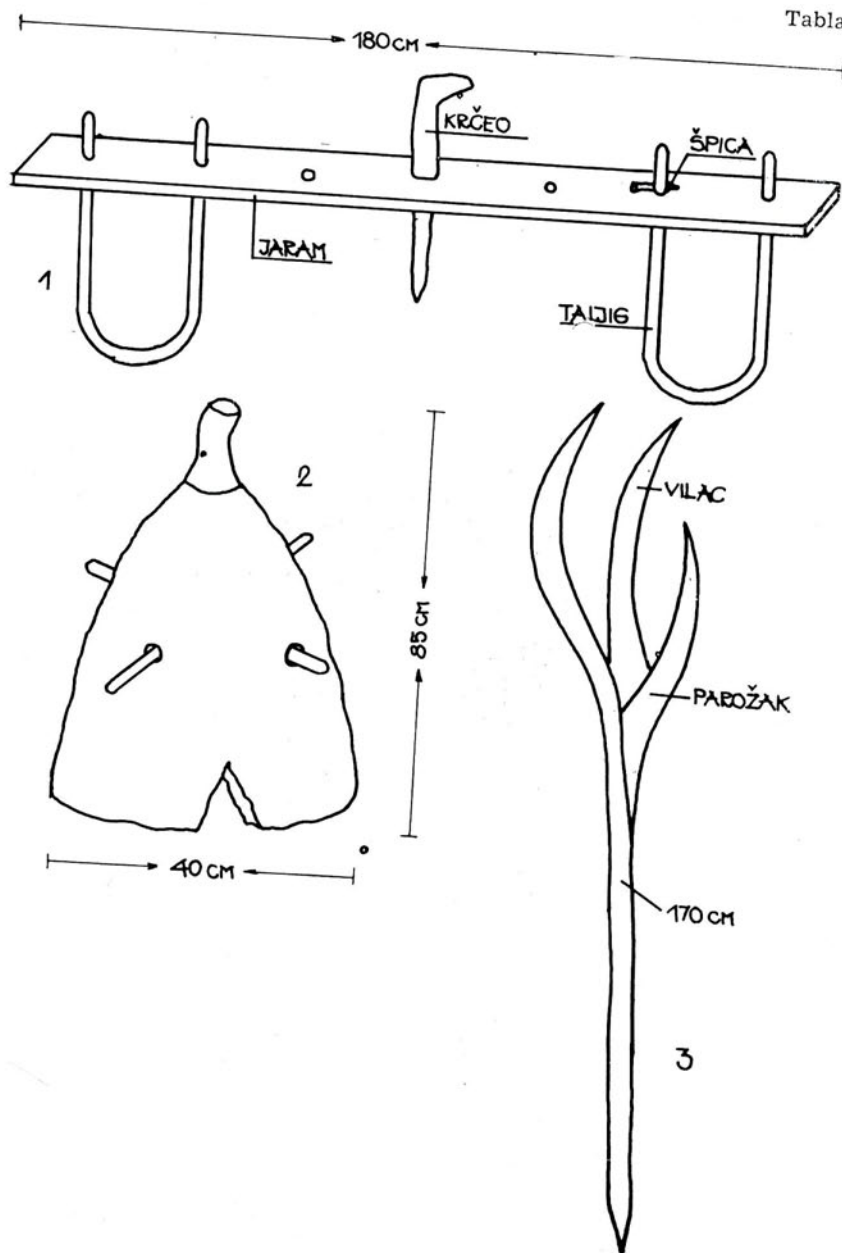
Die Entwicklung der Industrie, im Tuzlaer Gebiet., Beschäftigungsmöglichkeiten für die Arbeiter in den Kohlen- und Salzbergwerken sowie die schon bestehenden Wirtschaftszweige von den ältesten Zeiten her, wirkten besonders stark auf die Veränderung der Lebensweise in Husino ein. Schon mit der raschen Entwicklung der Industrie seit der österreich-ungarischen Verwaltung hatten sich ständige Veränderungen in der Volkskultur bemerkbar gemacht. Der Einfluss der Industrie lässt sich besonders im Hausbau und einigen Zweigen der Volkswirtschaftlichen Tätigkeit verfolgen. Nach dem zweiten Weltkrieg werden immer weniger die althergebrachten traditionellen Sitten gehalten und die Volkstrachten auf dem Dorfe getragen. Husino ist heute ein Dorf mit ausgesprochen werktätigen Bewohnern, denen sogar eine Rolle in den Arbeiterbewegungen zuteil geworden ist. Seine Bewohner haben im Volksbefreiungskrieg sowie auch in der nachkriegszeitlichen wirtschaftlichen, kulturellen und gesellschaftlichen Entwicklung dieser Gegend tatkräftig mitgewirkt.

Tabla I



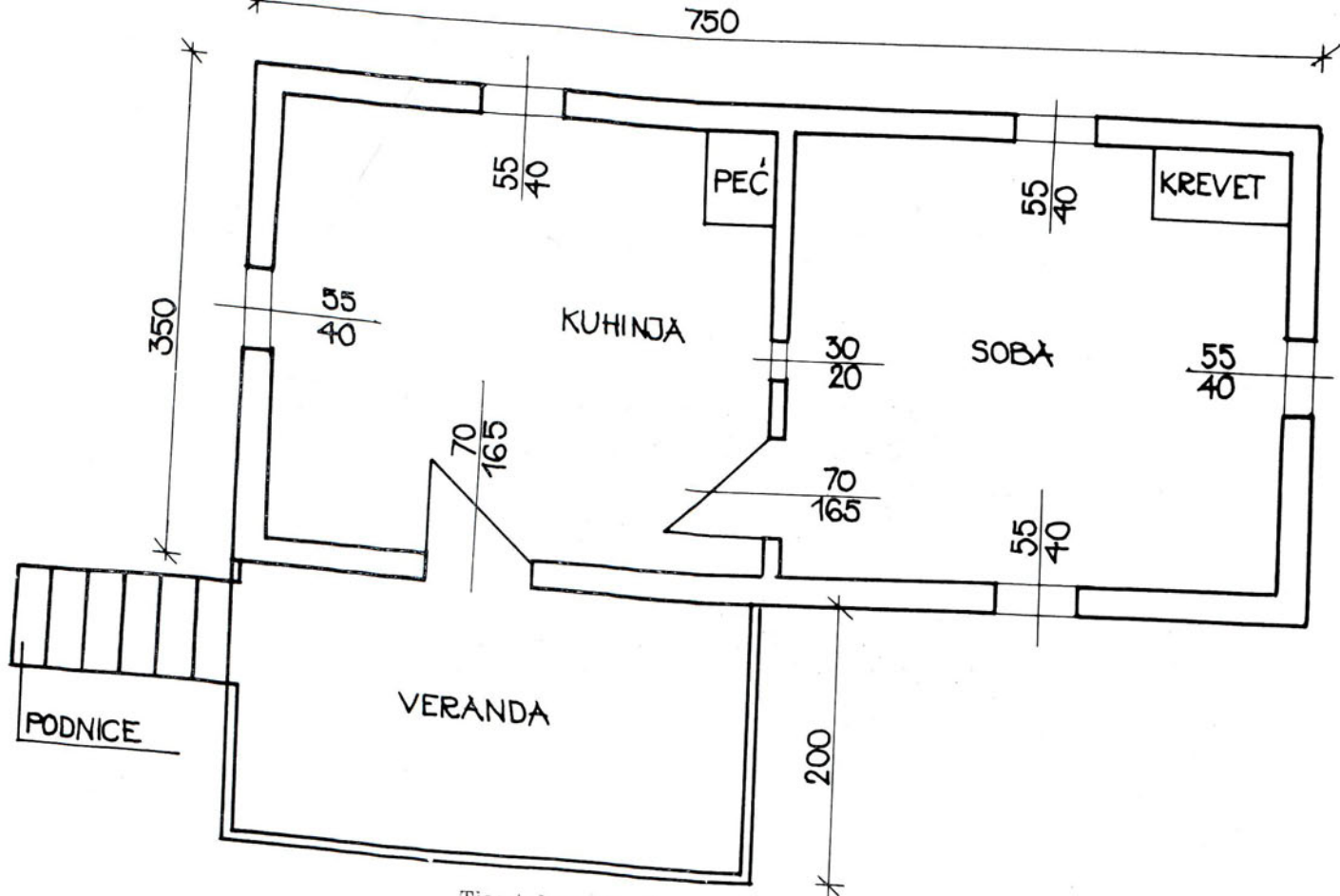
1. »Kosa« sa drvenim kosištem
2. »Babica«
3. »Kosni« čekić
4. »Grablje« za kupljenje sijena

Tabla II



1. »Jaram«
2. »Trnjka« opletena od »divlje loze«
3. »Vile« za kupljenje sijena





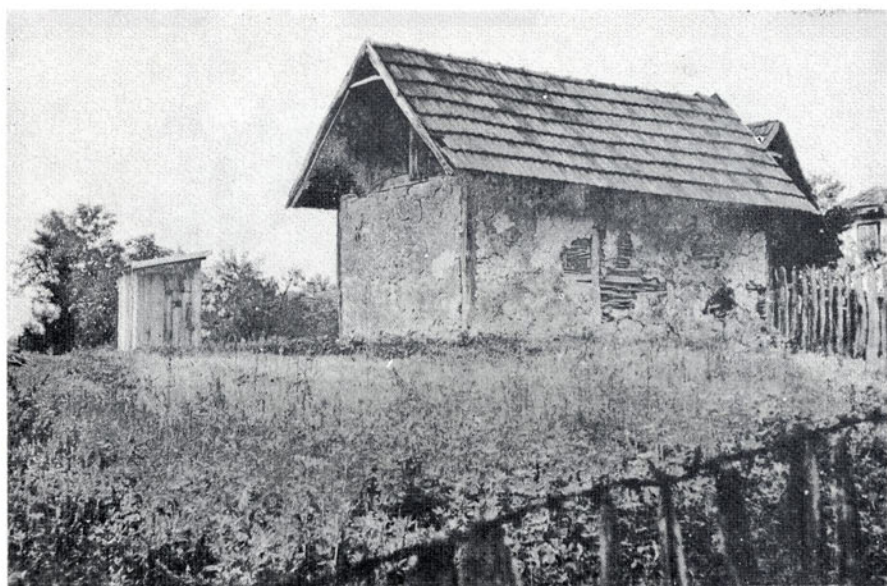
Tlocrt dvodjelne šepernjače sa magazom



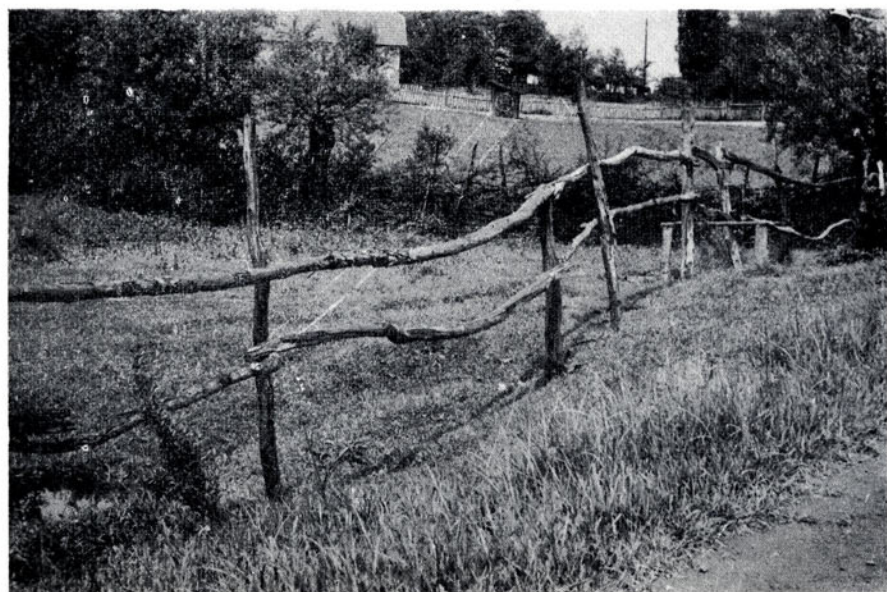
Sl. 1. Dvodjelná kuća na magazú — »šeperača«



Sl. 2. Dvodjelná kuća na magazú — kombinacija dizme i šepera



Sl. 1. Štala »na dvije kapi sa nagradom«



Sl. 2. Ograda od »vrljika«



Sl. 1. Dijelovi muške nošnje (košulja i gaće)



Sl. 2. Dijelovi muške nošnje (»peškir«, »džumadan« i »beluk«)



Sl. 1. Dijelovi ženske nošnje (košulja, gaće i »čember«)



Sl. 2. Dijelovi ženske nošnje (»ječerma«, »prsluk« i »koporan«)